

ΕΝΤΗΕΤΟ.12

27.6.1934: ΣΕ ΕΥΡΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ 57 ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΑΟΡΙΑΣ ΣΤΟ ΛΕΥΚΟΝΟΙΚΟ ΚΑΘΟΡΙΖΟΝΤΑΙ ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΗΦΘΟΥΝ ΓΙΑ ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ ΑΓΡΟΤΗ

Το Μαΐο του **1934** έφθασαν στην Κύπρο ύστερα από πρωτοβουλία του Κυβερνήτη Σερ Ρίτςμοντ Πάλμερ για να μελετήσουν την δύσκολη οικονομική κατάσταση της Κύπρου -και να υποβάλουν εισηγήσεις για αντιμετώπιση της- δυο βρετανοί εμπειρογνώμονες, ο Οικονομολόγος ή Οικονομικός Επίτροπος όπως ονομάστηκε Σερ Ραλφ Οουγκτων και ο γεωργικός σύμβουλος του υπουργού Αποικιών Στόκντεϊλ.

Οι Οουγκτεν και Στόκντεϊλ είχαν σειρά επαφών και προσωπικές συνεντεύξεις σε ολόκληρη την Κύπρο με παράγοντες του τόπου. Επισκέφθηκαν επίσης όλες τις επαρχίες της νήσου και δέχθηκαν υπομνήματα από το λαό.

Χαρακτηστικά τετραμελής επιτροπή του δήμου Πόλεως Χρυσοχούς υπέβαλε στους δυο βρετανούς επισήμους σε σύσκεψη που έγινε στο χωριό τους υπόμνημα με το οποίο ζητούσε:

ΠΡΩΤΟ: Ίδρυση κρατικής Γεωργικής Τράπεζας με αρκετά κεφάλαια ώστε να μπορεί να δίνει δάνεια με τόκο **4%**.

ΔΕΥΤΕΡΟ: Βαθμιαία εξόφληση των υφισταμένων χρεών μέσα σε μια **20**ετία ή **30**ετία.

ΤΡΙΤΟ: Εκπτώση ή περικοπή των χρεών κατά **40%** όπως έγινε σε άλλα κράτη.

ΤΕΤΑΡΤΟ: Αναστολή των αναγκαστικών πωλήσεων με υποχρέωση των δανειστών να μη προβούν σε απαλλοτριώσεις για μια πενταετία.

ΠΕΜΠΤΟ: Υποστήριξη της γεωργίας, δενδροκομίας και κτηνοτροφίας και εξεύρεση αγορών.

Ενώ ο Οουγκτεν βρισκόταν στην Κύπρο έγινε στο Λευκόνοικο, κέντρο του μεσαρίτικου κάμπου, αγροτικό συνεδριο στο οποίο παρευρέθησαν **265** γεωργοί που

αντιπροσώπευαν **57** κοινότητες της επαρχίας, και οι εισηγήσεις και απόψεις που εκτέθηκαν αποτέλεσαν καλή πηγή πληροφόρησης για τους δυο βρετανούς εμπειρογνώμονες

Τους γεωργούς προσφώνησε από μέρους της Γεωργικής Ένωσης Λευκονοίκου ο Χαράλαμπος Χριστοφή που κάλεσε τους γεωργούς να ιδρύσουν και άλλες γεωργικές ενώσεις, οι οποίες, όπως είπε, σε κάποιο σταδιο να ενωθούν και να ιδρύσουν παγκύπρια γεωργική ένωση προς υποστήριξη των συμφερόντων τους.

Στο συνεδριο μίλησε επίσης ο Κυριάκος Αγκαστινιώτης, οποίος εκλέγηκε γραμματέας του συνεδρίου, το οποίο θεωρήθηκε ως το πρώτο γεωργικό συνέδριο στο είδος του (Πρόεδρος εκλέγηκε ο Χριστοφή και αντιπρόεδρος ο τουρκοκύπριος Μουσταφά Χακή από το Γέναγρα) εγκρίθηκαν ψηφίσματα με τα οποία σύμφωνα με την εφημερίδα "Ελευθερία" της **27ης** Ιουνίου **1934** ζητούσαν:

"Να σταματήσει αμέσως η εκτέλεσις "ριις" επί των κινητών των γεωργών.

Να κηρυχθή άτοκον χρεωστάσιον δι'όλα τα γεωργικά χρέη επ' αόριστον, μέχρις ότου ευρεθή τρόπος να αυξηθή το γεωργικόν εισόδημα εις σημείον επιτρέπον εις τους γεωργούς να ζουν ανθρωπινώτερον και αφίνον και περισσεύματα διά πληρωμήν των χρεών των.

Να ιδρυθή Κρατική γεωργική τράπεζα η οποία να δανείζη με χαμηλόν τόκον διά καλλιεργητικούς σκοπούς,

Να ελαττωθούν τα γεωργικά χρέη εις σημείον επιτρέπον την εξόφλησιν των.

Να γίνουν δοκιμαστικά διατρήσεις δι' αρτεσιανά εις μεγαλον βάθος μέχρι **4-5** χιλιάδων ποδών ή να κατασκευασθούν εις τους πρόποδας των βουνών μεγάλαι δεξαμεναί διά άρδευσιν κατά τους ξηρούς μήνας. Η κυβέρνησις να ενθαρρύνη την δενδροφυτείαν.

Προς προστασίαν των γεωργικών προϊόντων να ιδρυθή αυτόνομος κρατικός οργανισμός κοινοφελούς

δράσεως, ο οποίος να αγοράζει τα προϊόντα απ' ευθείας από τους γεωργούς εις τιμές ικανοποιητικής και να φροντίζει να εξοδεύη είτε επιτοπίως είτε εις το εξωτερικόν.

Να καταργηθούν ο κτηματικός φόρος, ο φόρος επί μεταβιβάσεως ακινήτων, ο φόρος των αιγών, οι έμμεσοι φόροι επί ειδών πρώτης ανάγκης και να αντικατασταθούν διά φόρου εισοδήματος και φόρου επί των κληρονομικών.

Να ελαττωθούν οι κυβερνητικοί μισθοί και οι συντάξεις δημοσίων υπαλλήλων και να ελαττωθή ο αριθμός τούτων.

Να επιστραφούν εις την Κύπρον όλα τα εκ του υποτελικού φόρου περισσεύματα, να υποστηριχθή ο συνεργατισμός, να ιδρυθή οργανισμός ο οποίος να ασφαλίζει τα γεωγικά προϊόντα και ζώα με μικρά ασφάλιστρα, να τροποποιηθή ο περί κακοβούλου ζημίας νόμος, να επεκταθή η δωρεάν πασφερομένη ιατρική περίθαλψις, να διορίζονται αι χωριτικάί αρχαί εκ γεωργών, να επιτραπή εκτεκενεστέρα χρήσις των δασικών περιοχών προς βόσκησιν αιγών και ξύλευσιν και εν τέλει να τροποποιηθή ο περί αγροφυλακής νόμος.

Δέον να υπάρχη περίσσευμα εκ **200,000** μέχρι **250,000** λιρών.

Να διατίθενται κατ' έτος δι' υδρεύσεις **3.400** λίρες δι' οδοποιϊαν **7,000** έως **8000** λίραι δια συνεργατισμόν **1,200** λ. διά μη αποδοτέας παραχωρήσεις γεννημάτων **2,000** λ.

Δεν είναι τακτική η χρησιμοποίησις του αυτού υπαλληλικού προσωπικού διά την υπηρεσίαν Κύπρου και Παλαιστίνης.

Δεν είναι πρακτική η συγώνευσις τμημάτων της δημοσίας υπηρεσίας Κύπρου.

Δεν συνιστάται η υποβίβασις των μισθών των υπαλλήλων. Μερικαί όμως τροποποιήσεις είναι αναγκαίαι.

Δεν συνιστάται επίσης η ελάττωσις των μισθών των διδασκάλων.

Να αυξηθή ο δασμός επί των έξωθεν εισαγομένων καπνών, διά να ενθαρρυνθή η χρήσις κυπριακών υπό της εγχωρίου καπνοβιομηχανίας.

Να μεταβληθή το σύστημα της δημοτικής φορολογίας καθιερουμένου του συστήματος της φορολογησις κτημάτων.

Να τροποποιηθή η φορολογία διά της επιβολής φόρου επί των κληρονομικών διά της καθιερώσεως αμέσου προσωπικού τινός φόρου και επιβολής φόρου επί των εν Κύπρω παρασκευαζομένων οίνοπνευμάτων.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ:

Οι διοικηταί να λαμβάνουν η πρωτεύον μέρος εις την γενικήν ανάπτυξιν και πρόοδον των υπ' αυτών επαρχιών.

Να συγχωνευθούν διοικητικώς αι επαρχίαι Λευκωσίας και Κυρηνείας και να διορισθή βοηθός του διοικητού Λευκωσίας.

Να ενωθούν οι διοικήσεις Αμμοχώστου και Λάρνακος.

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Τα μέλη του Ανωτάτου Δικαστηρίου να περιορισθούν εις τρία.

Να καταργηθούν τα Τμηματικά δικαστήρια.

Κακουργιοδικεΐα και επαρχιακά δικαστήρια να δικάζουν με ένα δικαστήν.

Να ελαττωθούν από **20** εις **15** οι δικασταί και βοηθοί δικασταί των επαρχιακών δικαστηρίων.

Να ιδρυθούν περιοδικά δικαστήρια διά την Πόλιν και το Στρουμπί.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΔΑΣΗ

Ελευθεριωτέρα γενικώς διοίκησης έναντι των δασικών αδικημάτων,

Να εγκαταλειφθή επί του παρόντος η πρότασις περί ιδρύσεως δασονομικής σχολής και Γεωργικού Κολλεγίου.

Να καταργηθούν δύο θέσεις βοηθών συντηρητών των δασμών.

Να ιδρυθή Γεωργική Τράπεζα υπό της κυβερνήσεως.

Να ελαττωθή ο τόκος των μακροχρονίων δανείων

εις 7%.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Να καταστή δυνατή υποχρεωτική η φοίτησις εις τα παιδιά, τα οποία έκαμαν έναρξιν φοιτήσεως εις δημοτικόν σχολείον.

Να ιδρυθή (εν Μόρφου) Κυβερνητικόν διδασκαλείον και να ληφθή πρόνοια διά την γεωργικήν μόρφωσιν των διδασκάλων.

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΧΡΕΗ

Η γεωργική αχρηματία δεν είναι νέον φαινόμενον εν Κύπρω. Υπήρχεν επί Τουρκοκρατίας, μνημονεύεται δε ως "σοβαρά" εις έκθεσιν ενός των πρώτων άγγλων αρμοστών της Κύπρου. Η επαύξησις των γεωργικών χρεών οφείλεται εις τους ακολούθους λόγους:

1. Εις όρους ανεξαρτήτους της θελήσεως του γεωργού, ως ασταθείς μεταπολεμικαί συνθήκαι απώλεια καταναλωτικών αγορών συνεπεία ψώσεως των προσταστευτικών δασμών εις ξένας χώρας ανομβρία, χάλαζα και έλλειψις μέσων αρδεύσεως.

2. Εις όρους εξαρτωμένους από τον γεωργόν. Ούτοι περιλαμβάνουν αρχαϊκάς μεθόδους καλλιέργειας, άγνοιαν, καλλιτέρων μεθόδων, απρονοησίαν ιδία εις ζητήματα προικός, σπατάλην κατά την εποχήν του πολέμου, ότι τα κέρδη ήσαν πολύ μεγάλα και αφρόντιστον αγοράν γαιών εις υψηλάς τιμάς και επί πιστώσει.

3. Εις αναμίκτους λόγους, ως την τοκογλυφίαν και την εκμετάλλευσιν του γεωργού υπό εγκληματικόν δανειστικόν σύστημα. Είτε από συνήθειαν, είτε από καταναγκασμόν, ο γεωργός παραδίδει την παραγωγήν του εις τον τοκιστήν του, όστις εις πολλάς περιστάσεις προσπορίζεται αδικαιολόγητον και ενίοτε ατιμωτικόν κέρδος.

Οι άμεσοι λόγοι των σημερινών δυσχερειών είναι γενική πτώσις των τιμών των ειδών πρώτης ανάγκης εν συνδυασμώ μετά της τριετούς ανομβρίας και της πενιχράς γεωργικής αποδόσεως. Τούτου έννεκα τα γεωργικά χρέη έχουν αυξηθή σημαντικώς, ενώ τα εις

μετρητά εισοδήματα μερικών τμημάτων του γεωργικού πληθυσμού ιδία των παραγωγών δημητριακών και χαρουπιών ηλαττώθη κατά **50%** περίπου.

Έχει υπολογισθή ότι το όλο ποσόν του χρέους της Κύπρου ανέρχεται εις **2,600,000** λίρας επί τη βάσει δε της λεπτομερούς ερεύνης ήτις εγένετο τω **1922**, έχει συναχθή το συμπέρασμα ότι **80%** του χρέους τούτου, επιβαρύνει την αγροτικήν ιδιοκτησίαν. Μετ' αφαιρέσιν των διατεθέντων δι' αστικήν οικοδόμησιν και ιδία εις τας πόλεις της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου, το καθαρόν ποσόν του αγροτικού χρέους υπολογίζεται εις λ. **1,864,000**. Αναλυτικώς το ποσόν τούτο έχει ως ακολούθως:

1). Δάνεια παρά της Γεωργικής Τραπέζης της κυβερνήσεως (διά των συνεργατικών εταιρειών) και του Εβκάφ λ.**300,000**.

2). Ανασφάλιστα χρέη **310,000** λ.

3). Ησφαλισμένα δι' υποθηκών χρέη **1,254,000** λ. δεδομένου ότι διά τα ανασφάλιστα χρέη δεν υπάρχουν στατιστικά προτιμώ να θεωρήσω ως ακριβή αριθμόν του συνολικού αγροτικού χρέους το ποσόν δύο εκατομμυρίων λιρών.

Η σημερινή εγγεγραμμένη αξία των αγροτικών κτημάτων περιλαμβανομένων και των οικιών, επί τη βάσει στατιστικών του Κτηματολογίου γενομένων διά φορολογικούς σκοπούς ανέρχεται εις **12,496,472** λ. Εκ του ποσού τούτου δέον να αφαιρεθή ποσόν **1,500,000** λιρών αντιπροσωπεύον την αξίαν κτημάτων ανηκόντων εις θρησκευτικά σωματεία, μεταλλείων, εξοχικών οικημάτων ανηκόντων εις αστούς κλπ. Ούτως η καθαρά εγγεγραμμένη αξία της αγροτικής κτημοσύνης περιορίζεται εις **11** εκατομμύρια λίρας. Επί τη βάσει της ανωτέρω αξίας της αγροτικής κτημοσύνης, το σύνολον του εκ **2** εκατομμυρίων λιρών αγροτικού χρέους είναι **182%**. Εκ πρώτης όψεως το τοιοῦτο δεν δύναται να θεωρηθή ως υπερβολικόν ποσοστόν. Εις άλλας χώρας το ποσοστόν του χρέους έναντι της κτηματικής αξίας είναι πολύ μεγαλύτερον, εν τη Νοτίω Αφρική π.χ. (**1931**), ήτο **35,85%** και εν τοις

Ηνωμένας Πολιτείες της Αμερικής (1925 ήτο 419%.

Υπό φυσιολογικής συνθήκας το σύνολον των αγροτικών χρεών αντιπροσωπευόμενον με προσοστόν 182% επί της εγγεγραμμένης αξίας της αγροτικής κτημοσύνης θα ήτο ανεκτόν και δεν θα απαιτέλει λόγον αδικαιολογήτου ανησυχίας, αλλά λαμβανομένων υπ' όψιν των ακολούθων παραγόντων δύναται να εξηγηθή η ευρέως διαδεδομένη εν Κύπρω ανησυχία διά τα γεωργικά χρέη.

1). Εις ομαλάς περιστάσεις ο Κύπριος χωρικός οσάκις διαθέτει χρήματα ή πιστώσεις, χρησιμοποιεί αμφοτέρα εις το ν'αγοράση και άλλα τεμάχια γης επί τιμή, ήτις συχνάκις δεν είναι ποσώς οικονομική λαμβανομένης υπ' όψει της αποδόσεως.

2). Η αξία της γης δυνατόν να διατηρήται αλλ' η απόδοσις αυτής αποβαίνει πολλάκις μικροτέρα από όσον έπρεπε, λόγω πενιχράς παραγωγής ως συνέβη τα τρία τελευταία έτη ανομβρίας.

3). Εις τας περισσοτέρας περιστάσεις αι μεταξύ δανειστού και οφειλέτου γεωργού συμφωνία δεν περιλαμβάνουν πρόνοιαν περί του τρόπου της αποπληρωμής του χρέους. Ούτω ο οφειλέτης απομένει επί έτη βεβαρυμένος με χρέη. Ο γεωργός, εν τούτοις έχει ανάγκην ενός συστήματος δανεισμού προσιδιάζοντος εις τας ανάγκας και συνθήκας της ζωής του. Είναι αδύνατον δι' αυτόν να πληρώση το δανεισθέν κεφάλαιον διά μιάς. Θεμελιώδης αρχή υγιούς αγροτικής πίστεως είναι η πρόνοια περί βαθμιαίας αποπληρωμής του χρέους, ιδίως εις περίπτωσιν μακροπροθέσμων δανείων.

4). Ετέρα δυσχέρεια την οποίαν αντιμετώπιζει ο γεωργός της Κύπρου είναι η δυσχέρεια του να επιτύχη βραχυπρόθεσμα δάνεια υπό ευλόγους όρους. Το εντεύθεν αποτέλεσμα είναι ότι επί πολλά έτη ο χωρικός αφιερώνει όλας τας προσπάθειάς του εις το να καταβάλλη τους τόκους των βραχυπροθέσμων δανείων του, αφήνων να αθροίζωνται οι καθυστερήσεις των μακροποθέσμων χρεών του.

Ετερον κακόν αποτέλεσμα είναι η

περιλαμβανομένη είτε εις τα βραχυπρόθεσμα είτε εις τα μακροπρόθεσμα πρόνοια περί παραδόσεως του παραχθησομένου προϊόντος εις τον δανειστήν. Ούτω πολλάι ανωμαλίας λαμβάνουν χώραν. Ο παραγωγός μόνον μέρος της πραγματικής αξίας του προϊόντος του εξασφαλίζει και οσάκις το προϊόν τούτο λαμβάνεται έναντι πληρωμής χρέους, δεν περνάται εις τον λογαριασμόν κατά τον χρόνον της παραδόσεως. Το σύστημα τούτο έχει λάβει τοιαύτην επέκτασιν εν Κύπρω, ώστε εν τη πραγματικότητι, να μη υπάρχη ελευθέρα αγορά διά μερικά είδη, ιδία δημητριακά και χαρούπια. Κατ' αυτόν τον τρόπον ο χωρικός παραμένει δεσμευμένος εις τον τοκιστήν μη έχων δε άλλον τρόπον βραχυπροθέσμου δανεισμού δεν ευρίσκει σχεδόν ευκαιρίαν απαλλαγής του.

5). Δεν είναι ορθόν να υποθέση τις ότι το χρέος επεκτείνεται εφ' όλης της νήσου. Π.χ. χωρία τινά της Μαραθάσας, της Σολέας και της Πιτσιλιάς, είναι σχετικώς απηλλαγμένα χρεών. Αντιθέτως άλλαι περιοχαί και ιδίως αι διακρινόμεναι διά μεγάλην παραγωγήν δημητριακών και χαρουπίων διατελούν εις κατάστασιν βαρυτάτης χρεώσεως, ακριβώς δε η κατάστασις των αγροτικών περιοχών τούτων αποτελεί και το όλον χρεωστικόν πρόβλημα της νήσου.

Το σπουδαιότερον ζήτημα διά το οποίον δέον να ληφθή απόφασις είναι κατά τινα τρόπον δύναται να εκκαθαρισθή το συσσωρευθεν αγροτικόν χρεός. Αξιοσημείωτοι υψώσεις εις τας τιμάς των προϊόντων διατροφής δεν πρέπει ν' αναμένωνται εντός των προσεχουσίων ετών και ιδίως όσον αφορά τα δημητριακά και τα χαρούπια. Η οικονομική ανόρθωσις επομένως θα είναι βραδεία, η αναστολή των αναγκαστικών πωλήσεων, δεν δύναται παρά να θεωρηθή ως προσωρινόν μέτρον, το οποίον ανεχαίτισε την αποξένωσιν της αγροτικής κτημοσύνης εις τιμάς υπερβαλλόντως χαμηλάς. Η από των χειρών των αγροτών μεταβίβασις αγροτικής κτημοσύνης εις χείρας των τοκιστών οίτινες ως επί το πλείστον αφήνουν τας γαίας ανεκμεταλλεύτους γεωργικώς, αποτελεί

κατάστασιν, η οποία δεν δύναται παρά να προκαλή ανησυχίαν διά το οικονομικόν μέλλον της νήσου. το αγροτικό πρόβλημα της Κύπρου είναι εξ εκείνων άτινα δεν δύναται να παραμεληθούν ουδέ να εγκαταταλειφθούν εις την τύχην επί τη ελπίδι ότι είναι δυνατόν να διευθετηθούν αφ' εαυτών συν τω χρόνω.

Πολλάί εισηγήσεις διά την αντιμετώπισιν του προβλήματος. Ούτω:

1). Η Κυβέρνησις να επιβάλη διά νόμου υποχρεωτικήν ελάττωσιν των αγροτικών χρεών καθοριστέον ποσοστόν π.χ. **25%**. Η μέθοδος αύτη ηκολουθήθη κατά τα τελευταία έτη από μερικάς ευρωπαϊκάς χώρας. Ο αρχαίος των Αθηνών νομοθέτης Σόλων κατά το **594** π.χ. διέγραψε όλα τα επί γαιών χρέη. Παρά τα προηγούμενα όμως ταύτα η μέθοδος της ομαδικής ελαττώσεως των χρεών δύναται να εφαρμοσθή μόνον εις εξαιρετικάς περιστάσεις, θα εδικοιοιογείτο δε εάν ήθελεν αποδειχθή ότι η διόγκωσις των χρεών ωφείλετο εις παρανόμους προσθήκας. Εν συμπεράσματι η άνευ όρων ελάττωσις των χρεών δεν αποτελεί δικαίαν λύσιν του προβλήματος. Περιπλέον διά της τοιαύτης μεθόδου δεν λαμβάνεται υπ' όψιν η προς πληρωμήν ατομική ικανότης. Ούτω θα απηλλάσσετο ο σχετικώς ευημερών ιδιοκτήτης πορτοκαλεώνων εν Αμμοχώστω, όστις δύναται ευκόλως ν' ανταποκριθή εις το χρέος του, τιθέμενος εν ίση μοίρα προς τον πτωχόν καλλιεργητήν δημητριακών της Μεσαορικής πεδιάδος.

2). Μία άλλη πρότασις, παραπλησία προς την ανωτέρω είναι η γενική μείωσις του τόκου εφ' όλων των υφισταμένων αγροτικών χρεών. Το τοιούτο θα ήτο λίαν δυσχερές προκειμένου να αναδράμη τις εις το παρελθόν, διά να εξακριβώση τους κεφαλαιοιοιηθέντας τόκους.

3). Η Κυβέρνησις να εξαγοράση το σύνολον των αγροτικών χρεών επί ηλαττωμένην τιμήν (κατόπιν ελαττώσεως δηλαδή κεφαλαίου και τόκου). Οι εισηγούμενοι την λύσιν ταύτην υποδεικνύουν

ταυτοχρόνως ότι το προς τούτο κεφάλαιον δύναται να εξευρεθή είτε διά της αποδόσεως των αμφισβητούμενων πλεονεκτημάτων του φόρου της υποτελείας είτε διά της παροχής ενός ισοδυνάμου Αυτοκρατορικού βοηθήματος, ενισχυομένου δι' ενός ηγγυημένου δανείου, το οποίον θα ηδύνατο να καλυφθή εν μέρει εν Αγγλία και εν μέρει εν Κύπρω. Η πρότασις στηρίζεται επί αισιοδόξων και εξαρτωμένων εκ τύχης οικονομικών προβλέψεων είναι όμως λίαν δημοφιλής παρά τοις δανεισταίς γενικώς οίτινες εις τον τρόπον τούτον αποβλέπουν ως λίαν ευχερή και προσοδοφόρον τερματισμόν της αμηχανίας των.

Γενικώς εν Κύπρω επικρατούν δύο παρονοήσεις. Η μία είναι ότι η νήσος δύναται ν' απαλλαγή διά παντός του τοκιστού, τουθ' όπερ δεν είναι απολύτως δυνατόν. Η ετέρα παρανόησις είναι ότι αι γεωργικαί επιχειρήσεις δύναται ευκόλως να τύχουν των απαιτούμενων πιστώσεων, τούτο όμως δεν είναι τόσον εύκολον ως εις την περίπτωσιν της βιομηχανίας, ήτις ευχερέστερον ευρίσκει πιστώσεις δι' ευνοήτους λόγους.

Οπωσδήποτε το τελικόν ζήτημα είναι το πως θα δυνηθή ο χωρικός ν' απαλλάξη εαυτόν εκ του χρέους και να απομείνη ιδιοκτήτης της γης του, μια ελάττωσις του χρέους στηριζομένη επί της οικονομικής δυναμικότητος του οφειλέτου αποτελεί δικαίαν λύσιν και από της απόψεως ακόμη του δανεισμού, δεδομένου ότι ούτος δεν δύναται ν' αναλάβη από τον οφειλέτη περισσότερα από ό,τι αξίζει, ή δυναμένη να πωληθή κτημοσύνη του. Και αν ήθελε περιαγάγη τον οφειλέτην εις πτώχευσιν και πωλήση τα υπάρχοντα του, δεν θα εισπράξη πάλιν περισσότερα από όσα θα επιτρέψη το ενεργητικόν της πτωχεύσεως. Η ελάττωσις των χρεών επιβάλλεται και εκ του ότι πολλά τούτων έχουν διογκωθή δια κακοήθων προσθηκών και πλείστα εξ αυτών συνήφθησαν, όταν αι τιμαί ήσαν υψωμένα.

Αι ανωτέρω σκέψεις με άγουν εις το να προτείνω όπως ιδρυθούν διά νόμου ειδικά δικαστήρια ή επιτροπαί προς διερεύνησιν υποθέσεων αφορωσών

αγροτικά χρέη. Η δικαιοδοσία των τοιούτων δικαστηρίων δεν πρέπει να περιορίζεται κατ' επαρχίας, ο δε αριθμός των Προέδρων αυτών δύναται να περιορισθή εις δύο, οριζομένων χωριστών διμελών επιτροπών διά μικροτέρας περιοχής. Εις τας επιτροπάς ή τα δικαστήρια ταύτα δύναται ν' απευθύνεται οιοσδήποτε οφειλέτης προς εξέτασιν του χρέους του, τα έκτακτα αυτά δικαστήρια θα έχουν καθήκον να εξακριβώσουν πρώτον, το οφειλόμενον ποσόν και δεύτερον το ενεργητικόν και το εισόδημα του οφειλέτου. Μετά την τοιαύτην εξακρίβωσιν τα δικαστήρια (ή επιτροπαί) θα προβαίνουν εις αναγκαστικήν διευθέτησιν των ενώπιον των υποθέσεων, ορίζοντα το πληρωτέον ποσόν με τον πληρωτέον μικρότερον τόκον (π.χ. **8%**) διά της ετησίας καταβολής λ. **10.3.6**. Τα έκτακτα Δικαστήρια (ή Επιτροπαί) θα δικαιούνται να ελαττώνουν το χρέος, δηλαδή το κεφάλαιον και τους συσσωρευθέντας τόκους αφού λάβουν υπ' όψιν και παραχωρήσουν ποσόν τι διά την συντήρησιν του οφειλέτου και της οικογενείας του, πάντως όμως δεν πρέπει να γίνη ελάττωσις πέραν του **1/3** του κεφαλαίου και των συσσωρευθέντων τόκων, εκτός εάν ήθελε συναινέσει εις ταύτα ο δανειστής. Εννοείται ότι η υποχρεωτική αύτη ελάττωσις θα διαφέρη κατ' άτομο ήτοι αναλόγως του ποσού του χρέους της περιουσίας και του εισοδήματος του οφειλέτου.

Ουδεμία έφεσις, είτε επί νομικού σημείου είτε επί πραγματικού γεγονότος στηριζομένη και αφορώσα απόφασιν περί αναγκαστικού συμβιβασμού εκδοθείσαν υπό τοιούτου δικαστηρίου, δέον να επιτρέπεται. Ούτε πρέπει να επιτρέπεται η παρουσία δικηγόρων εις τας τοιαύτας αναγκαστικές διευθετήσεις.

Ο Οικονομικός επίτροπος απορρίπτει την γενομένην πρότασιν, όπως η Κυβέρνησις είτε απ' ευθείας, είτε διά μιας Κρατικής αγροτικής τραπέζης εκδώση προς τους δανειστάς εμπορεύσιμα γραμάτια επί τόκω **4%** διά το σύνολον του χρέους ως τούτο ήθελε καθορισθή. Επίσης απορρίπτει πρότασιν περί

διορισμού προσώπου τινος, ως θεματοφύλακος διά την είσπραξιν των χρεών, εισηγείται δε την απ' ευθείας μέθοδον, δηλαδή την πληρωμήν των ετησίων δόσεων, απ' ευθείας υπό του οφελέτου προς τον δανειστήν, υπό τον όρον ότι δέον να τηρώνται καλοί λογαριασμοί παραδιδομένης εκάστοτε προς τον οφειλέτην σημειώσεως των υπ' αυτού καταβληθέντων ποσών.

Εν υγιές συνεργατικόν πιστωτικόν ίδρυμα είναι αναγκαιότατον εν Κύπρω, ανεξαρτήτως δε οιασδήποτε μειοκτημάτων εν τω παρόντι δεν βλέπω κανένα λόγον, δι' ον δεν θα έπρεπε να αναπτυχθή εν τοιούτον σύστημα υπό μίαν προσεκτικήν καθοδήγησιν. Τοιούτον όμως σύστημα δεν είναι δυνατόν να αναπτυχθή υπό την αιγίδα της σημερινής γεωργικής Τραπέζης. Ως υποθηκευτική Τράπεζα έσχεν επιτυχίαν τινα προ της εμφανίσεως των δυσμενών ετών, έχει αποτύχη όμως από συνεργατικής απόψεως, διότι κυρίως εβάδισεν επί εμπορικών και δανειστικών μάλλον γραμμών, παρεκκλίνας του κυρίου σκοπού της, της αναπτύξεως συνεργατικής πίστεως.

Η μόνη ελπιδοφόρος μέθοδος είναι αύτη: Ν'αναλάβη η Κυβέρνησις την ενεστώσαν γεωργικήν τράπεζαν, έχουσα ως τελικόν σκοπόν την προαγωγήν εδραίωσιν και επέκτασιν του συνεργατικού Πιστωτικού συτήματος. Κατά την γνώμην μου το διάβημα τούτο είναι απολύτως αναγκαίον, τόσον διά τα συμφέροντα της συνεργατικής κινήσεως όσον και διά τα ευρύτερα συμφέροντα της αγροτικής οικονομίας της Κύπρου περί πλέον δε θα έχη και τούτο το πλεονέκτημα ότι θα καταστήση την Κυβέρνησιν κυρίαν εν τω εαυτή οίκω.

